

УДК 338.43. 339.1:633.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-12>

Казьмір В. А.

*директор відокремленого структурного підрозділу
«Могилів-Подільський технолого-економічний
фаховий коледж Вінницького національного аграрного університету»*

Kazmyr Valentyna

*Director Mohyliv-Podilskyi College of Technology and Economics,
Vinnytsia National Agrarian University*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА

Анотація. У статті розглянуто еволюцію наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна, уточнено його економічну сутність, розкрито основне завдання, функції, визначено критерії класифікації ринку зерна та основні його характеристики, окреслено складники ринку зерна та його організаційно-функціональну структуру, виявлено ключові особливості та необхідні умови його ефективного функціонування за викликів та запитів сьогодення. Зокрема, відзначено, що необхідними умовами ефективного функціонування ринку зерна варто вважати: формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зерна; стимулювання інноваційних технологій; розвиток інформаційного забезпечення учасників ринку зерна на основі діджиталізації всіх процесів, впровадження системи електронної комерції та е-логістики; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зерна.

Ключові слова: ринок зерна, зерновиробництво, складники ринку зерна, особливості функціонування ринку зерна, ринкова інфраструктура, державне регулювання.

Вступ та постановка проблеми. Зерно – важливий стратегічний якісний продукт харчування для населення, що вважається основою забезпечення продовольчої безпеки, водночас є цінним сировинним ресурсом для переробної промисловості та кормовим базисом для тваринництва. Практично розвиток зернового господарства визначає якість та рівень життя населення. Нині зернова галузь України демонструє нестабільність, спостерігаються істотні коливання валових зборів, урожайності. Водночас слід відзначити, що за останні роки Україна стрімко нарощує обсяги виробництва зерна та експорту.

Україна знаходиться в першій десятці світових виробників пшениці (2,5%), займає п'яте місце серед світових лідерів з вирощування кукурудзи та ячменю, вийшла на третє місце щодо експорту зерна. Таким чином, зростання обсягів зерновиробництва та експорту зерна, необхідність нарощення його ефективності та конкурентних переваг на світовому ринку пояснюють актуальність цієї наукової розробки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною платформою щодо сутнісних економічних аспектів функціонування й розвитку ринку зерна, проблем

зерновиробництва є науковий доробок визнаних учених, таких як: В. Андрійчук, О. Бородіна, Л. Вдовенко, П. Гайдуцький, М. Гладій, Л. Гуцаленко, В. Жук, Г. Калетник, І. Кириленко, С. Кваша, Ю. Лупенко, М. Лобас, В. Мазур, М. Месель-Веселяк, Т. Осташок, Н. Правдюк, П. Саблук, І. Свиноус, Л. Ситник, Л. Худолій, О. Шпикуляк та ін. Однак переважно їхні дослідження розкривають проблеми формування ринку зерна під час становлення ринкових відносин та не торкаються проблем сьогодення. Водночас досягнутий рівень зерновиробництва і потужний стратегічний потенціал ринку зерна в умовах ринкових перетворень та за нових запитів і викликів, спровокованих пандемією COVID-19, зумовлюють необхідність на основі уточнення економічної сутності ринку зерна розкриття його завдань, функцій, характеристик, складників, ключових особливостей та окреслення необхідних умов ефективного його функціонування і розвитку.

Метою статті є розгляд еволюції наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна, уточнення його економічної сутності, розкриття основного завдання, функцій, визначення критеріїв класифікації ринку зерна та основних його характеристик, окреслення складників ринку зерна та його організаційно-функціональної структури, виявлення ключових особливостей та необхідних умов його ефективного функціонування за викликів та запитів сьогодення.

Результати дослідження. Історично зародження ринку і ринкових відносин пояснюється суспільним поділом праці, появою обмінних операцій і розвитком товарного виробництва. Фактично ще за часів Стародавніх Греції і Риму ринком почали називали торгівлю площу. Ще древньогрецький мислитель Анахарсіс відзначав, що «ринок – це місце, спеціально визначене, щоб обманувати та обкрадати одне одного» [3, с. 87]. Поглиблення суспільного поділу праці зумовило й розвиток ринкових відносин (від натурального обміну продуктів до обміну товарами, а потім і купівлі-продажу). Як наслідок, науковці почали досліджувати сутність феномену ринку. Так, Адам Сміт стверджував, що «ринок – це насамперед абстрактне поняття сфери обміну, і його слід розглядати як сферу економічної діяльності, де покупці і продавці збираються разом, і сили пропозиції та попиту впливають на ціни» [11, с. 45]. Із розвитком продуктивних сил категорія ринку еволюціонує разом із трансформацією економічних відносин на ринку. Пізніше А. Маршалл зазначав, що «ринок – це не площа, на якій продаються і купуються предмети, а загалом будь-яке місце, де угоди покупців і продавців один з одним настільки вільні, що ціни на одні й ті самі товари мають тенденцію легко і швидко вирівнюватися» [7]. М. Фрідман окреслював ринок як «координацію дій учасників, що забезпечує їм свободу вибору» [16, с. 24]. Ф. Котлер обґрунтовував ринок як «сукупність існуючих і потенційних покупців товару» [4]. П. Самуельсон переконував, що «ринок – це механізм, через який покупці та продавці взаємодіють, щоб визначити ціну і кількість товару» [9, с. 33]. К. Макконнелл і С. Брю теж зазначали, що «ринок – це інструмент або механізм, що зводить разом покупців (представляють попит) і продавців (пропозиція) окремих товарів і послуг» [6]. Низка вчених визначали ринок як «систему економічних відносин між людьми, що охоплюють процеси виробництва, розподілу, обміну і споживання» [1]. У сучасному фінансово-економічному словнику теж вказується, що ринок – це «економічні відносини, пов'язані з обміном товарів і послуг, у результаті яких формується попит, пропозиція і ціна» [14].

Вочевидь, саме товар зумовлює функції, характеристики, особливості кожного ринку, оскільки товар є

об'єктом відносин між продавцем і покупцем, який формує базис та надбудову конкретного ринку, що вважаються похідними від нього. Так, товари сільськогосподарських товаровиробників формують аграрний ринок, тому часто науковці ототожнюють його з ринком сільськогосподарської продукції, а економічні сутнісні ознаки окреслюють через систему економічних відносин між різноманітними учасниками ринку з приводу купівлі-продажу сільськогосподарської продукції. Інші науковці [12, с. 138] зазначають, що «аграрний ринок – це сфера взаємодії продавців та покупців, пов'язаних системою обмінних товарно-грошових відносин, що охоплює безпосередньо виробників і споживачів сільськогосподарських товарів та представників ринкової інфраструктури – посередників» [12, с. 138]. П.Т. Саблук [15, с. 6] обґрунтовує, що «аграрний ринок – сфера взаємодії суб'єктів ринку щодо забезпечення виробництва і вільного руху сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, технологій, засобів виробництва та послуг для агропромислового комплексу, аграрної науково-технічної продукції» [15, с. 6].

Важливим сегментом аграрного ринку вважається ринок зерна, який є базисом розвитку сільського господарства, ефективного функціонування усього аграрного ринку. Пріоритетність зерновиробництва підтверджував, ще Ф. Кене, відзначаючи, що «справжнє багатство держави становлять не предмети розкоші й торгівля ними, а зерно. Зерно є основним предметом торгівлі» [13, с. 252]. Поділяли це твердження й українські мислителі: С. Подолінський, В. Вернадський, М. Руденко. Так, В. Вернадський переконував, що «зерновиробництво є яскравим прикладом „живої“ економіки, яка є пріоритетною. Зерно не тільки може, але і має бути мірилом багатства, або, іншими словами, його еквівалентом» [2]. Багато прихильників такої позиції і серед сучасних вчених-економістів. Л.М. Худолій зазначає, що «ринок зерна є сукупністю економічних відносин, які виникають між товаровиробниками і споживачами щодо купівлі-продажу зернових товарів, тим економічним механізмом, який пов'язує всі елементи обмінного процесу, створюючи умови для безперервності відтворювального процесу в зерновому господарстві країни» [17, с. 10].

Тобто ринок зерна доцільно розглядати як багатопланову сукупність економічних відносин і господарських зв'язків у сфері виробництва, нагромадження, розподілу, зберігання, обміну, транспортування і споживання зерна на основі інтересів реальних і потенційних ринкових суб'єктів та різноманітних умов, інститутів, структур, механізмів, що зумовлюють стан ринку зерна та трансформацію інтересів і дій його учасників. Ринок зерна по праву займає провідні позиції на аграрному ринку за обсягами реалізації, експорту, інфраструктурою, йому властиві характерні особливості функціонування, специфічні схеми товарних ланцюгів. «Головною передумовою формування цілісного інтегрованого зернового ринку є наявність системного підходу в процесі забезпечення здійснення сукупності процесів виробництва, заготівлі, транспортування й перероблення зерна» [10, с. 2].

Основним завданням ринку зерна вчені вважають, «забезпечення потреб населення в різноманітних видах зерна та продуктах його переробки, потреб тваринництва – фуражним зерном, зернопереробної промисловості – сировиною, виробничого процесу – посівним насінням» [10, с. 2].

Для повнішого розкриття економічної сутності та значення ринку зерна слід розглянути його загальні та специфічні функції в економічній системі. Переважно науковці обґрунтовують виокремлення таких ключових функцій,

як [1; 5; 10; 17]: ціноутворююча, посередницька, інтегруюча, розподільча, відтворювальна, регулююча, контролююча, оздоровча (санаційна), стимулююча, інформаційна, економічна, соціальна, конкурентна, фінансова, організаційно-забезпечуюча, інституційна, селективна.

Опираючись на сутнісні ознаки ринку зерна та його ключові функції, найбільш оптимально здійснювати його класифікацію доцільно за такими критеріями [1; 8; 12; 15; 17]:

- за мірою обмеження конкуренції (вільний, досконалої конкуренції, монополістичний, регульований, олігополістичний, моносоничний, змішаний);
- за просторовим (географічним) охопленням (місцеві, регіональні, міжрегіональні, національні та міжнародні);
- за ступенем насичення попиту (збалансований, дефіцитний, профіцитний);
- за характером організації купівлі-продажу (оптовий, роздрібний, ф'ючерсний);
- за видами зернової продукції (пшениця, ячмінь, просо, кукурудза тощо);
- за ступенем регульованості (регульований, частково регульований, нерегульований);
- за напрямом використання (продовольчий, насінневий, фуражний);
- за відповідністю нормативним чинникам (легальний, «чорний»);
- за режимом функціонування (постійний, сезонний, ранковий, вечірній тощо) [1; 8; 12; 15; 17].

Опираючись на домінанти ринкової економіки, слід зазначити, що ключовими складниками ринку зерна є: ціна, попит, пропозиція, конкуренція. Як слушно вказує О.М. Саковський [8, с. 45], «взаємодія попиту та пропозиції визначає рівновагу на зерновому ринку, в результаті якої формується рівноважна ціна на зерно, яка задовольняє й покупців, і продавців» [8, с. 45]. Це дозволяє окреслити характерні його риси, такі як: економічна самостійність відносин учасників ринку на конкурентних засадах; наявність різних посередників (заготівлі, зберігання, переробки, фінансів, матеріально-технічних тощо); часткова регульованість (формування державних запасів зерна і їх розподіл); економічні методи регулювання ціноутворення.

Узагальнення наукових розвідок дає змогу визначити складники ринку зерна:

- суб'єкти ринку (носії ринкових відносин) – покупці, продавці, посередники (сільськогосподарські товаровиробники, переробні підприємства, різноманітні державні, громадські, кооперативні, фінансові установи та організації, об'єднання, інтегровані формування тощо);
- об'єкти ринку (результати праці) – специфічний товар – зерно;
- виробнича інфраструктура – агротехнічне, агрохімічне, матеріально-технічне обслуговування, елеваторно-складське господарство для первинної обробки і зберігання;
- ринкова інфраструктура – сукупність спеціальних структур і установ, спрямованих на обіг зерна, забезпечення безперебійного функціонування ринку;
- допоміжна інфраструктура – сукупність організацій, що сприяють учасникам ринку щодо укладання угод, забезпечують стійкість, гнучкість, стабільність і надійність функціонування ринку.

Аналізуючи структурно-функціональну характеристику ринку зерна, акцентуємо, що структура ринку зерна – це певна організаційна архітектура, що окреслює співвідношення, взаємоз'язки, комунікаційні ланцюги між його складниками, розкриває тенденції й закономірності його розвитку.

У структурі ринку зерна доцільно виокремити чотири функціональні сфери, такі як:

1) сфера виробництва, яка охоплює сукупність агроформвань, переробних підприємств, елеватори, транспортні організації, фінансово-кредитні, лізингові, страхові компанії, які технологічно, економічно чи фінансово пов'язані між собою;

2) сфера збуту й торгівлі, яка охоплює сукупність аграрних бірж, оптових, роздрібних, експортних торговельних установ;

3) сфера державного регулювання, яка охоплює сукупність нормативно-правових актів, інститутів та державних установ, які з використанням соціально-економічних і адміністративних важелів та методів впливають на функціонування ринку зерна;

4) інформаційно-обслуговуюча сфера, яка охоплює сукупність установ і організацій, які сприяють функціонуванню та розвитку ринку зерна.

Основним принципом функціонування ринку зерна має бути приведення його складників, функціональної структури, способів, важелів, механізмів, інструментів ринкового і державного впливу у відповідність із ключовими особливостями ринку зерна.

Таким чином, ключовими особливостями функціонування ринку зерна є: висока залежність від біологічних чинників; необхідність заходів щодо підвищення родючості ґрунту, збереження довкілля; висока залежність від кліматичних характеристик, що зумовлює необхідність потужної різноманітної матеріально-технічної бази з відповідним шлейфом; ринок зерна характеризується майже досконалою конкуренцією (товар однорідний та подільний, багато різних учасників ринку); необхідність швидкої переробки зернової продукції; створення бази для тривалого зберігання зерна; розвиток транспортних та логістичних систем; залежність ефективності зерновиробництва від якості землі, погодних умов; обмеження впливу виробників та регуляторів на перебіг виробничих й відтворювальних процесів та ефективність діяльності; пріоритетність серед галузей рослинництва; хиткість ринкової кон'юнктури, що зумовлено сезонністю виробництва зерна; територіальна розосередженість учасників ринку; наявність великої кількості дрібних товаровиробників, які виходять на ринок незалежно один від одного; життєва необхідність та незамінність зерна для населення і продовольчої безпеки держави; ефективність не може вимірюватися виключно економічними показниками, через високу соціальну вагу зерна, потребує державного регулювання; низька еластичність попиту за доходом (ефект Гіффена); безперервний стійкий попит на зерно, який коригується граничними показниками фізіологічного споживання з урахуванням історичних та національних традицій; висока капіталоемність зерновиробництва за відносно низької капіталовіддачі; зерновому ринку притаманний циклічний характер розвитку (непрогнозована зміна зростання ділової активності на скорочення чи спад); непрогнозованість тривалості та інтенсивності економічних циклів через одночасний вплив різноманітних біологічних чинників; висока транспортна залежність зерна та можливість довготермінового зберігання без втрати якісних характеристик; вважається індикатором продовольчих резервів, продовольчої безпеки, добробуту населення; висока залежність ринку зерна від стану та складу виробничої, ринкової, допоміжної інфраструктури; обмеженість поєднання спеціалізації та диверсифікації зерновиробництва; широка номенклатура зернової продукції, що породжує додаткові труднощі, пов'язані з їхніми якісними характеристиками; зосередженість великої маси

споживачів зерна у великих містах, що пояснює виникнення різноманітних посередників; відсутні бар'єри та обмежувачі входу та виходу на ринок зерна.

Слушним вважаємо ствердження деяких науковців, що «нині на ринку зерна спостерігається відсутність цивілізованої конкуренції і механізму ефективного ринкового ціноутворення» [5, с. 108]. Переважно дрібні та середні товаровиробники не мають змоги здійснювати необхідну переробку та зберігати зерно в належних умовах, негативно позначається і відсутність належної інформаційної підтримки учасників ринку зерна, товарні біржі ще не стали прозорими і привабливими для них. Удосконалення логістичних схем товарного зерна доцільно здійснювати на принципах е-логістики із формуванням альтернативних каналів руху зерна, у тому числі експортних.

Необхідними умовами ефективного функціонування ринку зерна варто вважати: формування необхідного стабільного і сприятливого нормативно-правового поля; формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зерна через механізми виваженої цінової політики, розвитку агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики; стимулювання інноваційних технологій для вирощування зерна та насіння; забезпечення розвитку біржового та фондового ринку; сприяння розвитку виробничої, ринкової й допоміжної інфраструктури ринку зерна; розвиток інформаційного забезпечення учасників ринку зерна на основі діджиталізації усіх процесів, впровадження системи електронної комерції та е-логістики; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зерна; забезпечення оптимального співвідношення вирощування продовольчого та фуражного зерна; зональну спеціалізацію і концентрацію зернового виробництва.

Висновки. У статті розглянуто еволюцію наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна, уточнено його

економічну сутність, розкрито основне завдання, функції, визначено критерії класифікації ринку зерна та основні його характеристики, окреслено складники ринку зерна та його організаційно-функціональну структуру, виявлено ключові особливості та необхідні умови його ефективного функціонування за викликів та запитів сьогодення. Зокрема, вказано, що необхідними умовами ефективного функціонування ринку зерна варто вважати: формування необхідного стабільного і сприятливого нормативно-правового поля; формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зерна через механізми виваженої цінової політики, розвиток агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики; стимулювання інноваційних технологій для вирощування зерна та насіння; забезпечення розвитку біржового та фондового ринку; сприяння розвитку виробничої, ринкової й допоміжної інфраструктури ринку зерна; розвиток інформаційного забезпечення учасників ринку зерна на основі діджиталізації усіх процесів, впровадження системи електронної комерції та е-логістики; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зерна; забезпечення оптимального співвідношення вирощування продовольчого та фуражного зерна; зональну спеціалізацію і концентрацію зернового виробництва.

Опираючись на проведені дослідження, заважимо, що пріоритетним завданням щодо стратегічного розвитку ринку зерна вважаємо формування результативного організаційно-економічного механізму, який гармонізує поєднання державної підтримки й регулювання з ринковими важелями та інструментами саморозвитку ринку зерна, який буде враховувати характерні особливості його функціонування, сприятиме органічній інтеграції природних та економічних умов щодо процесів відтворення зерновиробництва. Саме на формування такого механізму будуть спрямовані наші наукові зусилля у подальшому.

Список використаних джерел:

1. Амірова Н.Р. Інноваційна модель відтворення в зерновому господарстві. *Зернове господарство*. 2007. № 3–4. С. 5–6.
2. Вернадський В.І. *Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського*. Т. 1. Київ. НБУ ім. В.І. Вернадського, 2011. Кн. 2. 583 с.
3. Історія філософії. Том 1. Київ : Наукова думка, 2002. 225 с.
4. Котлер Ф. Основи маркетингу. Харків : Діалектика, 2003. 1200 с.
5. Лобас М.Г. Розвиток зернового господарства : монографія. Київ : Агроінком, 1997. 448 с.
6. Макконнелл К., Брю С.Л. Економікс: принципи, проблеми і політика: пер.с англ. Е.С. Іванова та інші. Київ : ХаГар, 2000. 785 с.
7. Маршалл А. Принципи економічної науки. Кн. 1 URL: <http://libertyfund.org/title/1676> (дата звернення: 19.03.2020).
8. Саковська О.М. Організація та функціонування регіонального ринку зерна. *Економіка АПК*. 2011. № 11. С. 45–50.
9. Самуельсон П. Економіка. За редакцією О.Лищишина. Львів. Світ. 1993. 495 с.
10. Сікало М.В. Ринок зерна як об'єкт державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1 (56). С. 1–8.
11. Сміт А. Дослідження про природу та причини добробуту націй переклад з англ. О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. Київ : Наш формат. 2018. 722 с.
12. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора. Київ : Фенікс, 2004. 280 с.
13. Руденко М.Д. Енергія прогресу: Нариси з фізичної економії. Київ : Молодь, 1998. 528 с.
14. Фінансово-економічний словник. Юнін О.С., Круглова О.О., Савельєва М.О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2018. 164 с.
15. Формування та розвиток підприємств агропромислового виробництва. За ред. П.Т. Саблука. Київ : ІАЕ УААН, 1999. 362 с.
16. Фридман М., Хайек Ф. О свободі. За ред. А. Бабича. Минск : Полифакт референдум. 1990. 200 с.
17. Худолій Л.М. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні. Київ : ІАЕ УААН, 1998. 204 с.

References:

1. Amirova N.R. (2007) Innovatsiyna model vidtvorennya v zernovomu gospodarstvI [Innovative model of reproduction in grain farming]. *Zernove gospodarstvo*, no. 3–4, pp. 5–6.
2. Vernadskiy V.I. (2011) *Vibrani naukovy pratsi akademika V.I. Vernadskogo* [Selected scientific works of Academician V.I. Vernadsky]. T. 1. Kyiv. NBU Im. V.I. Vernadskogo. Kn. 2. (in Ukrainian)
3. *IstorIya fIlosofiyi* [History of philosophy] (2002) Tom 1. Kyiv. Naukova dumka. (in Ukrainian)

4. Kotler F. *Osnovi marketing* [Basics of marketing]. Harkiv: Dialektika. (in Ukrainian)
5. Lobas M.G. (1997) *Rozvitok zernovogo gospodarstva* [Development of grain economy]: monografiya. Kyiv: Agroinkom. (in Ukrainian)
6. Makkonnell K., Bryu S L. (2000) *Ekonomiks: printsipy, problemy i politika* [Economics: principles, problems and policies]: per. s angl. E.S. Ivanova i dr. Kyiv: HaGar. (in Ukrainian)
7. Marshall A. *Printsipy ekonomichnoyi nauki* [Principles of Economics]. Kn. 1 Available at: <http://libertyfund.org/title/1676> (accessed 19 March 2020).
8. Sakovska O. M. (2011) Organizatsiya ta funktsionuvannya regionalnogo rinku zerna [Organization and functioning of the regional grain market]. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 45–50.
9. Samuelson P. (1993) *Ekonomika* [Economy]. Za redaktsieyu O. Lischishina. Lviv: Svit. (in Ukrainian)
10. Sikalo M.V. (2017) Rynok zerna yak ob'ekt derzhavnogo reguluvannya [Grain market as an object of state regulation]. *Teoriya ta praktika derzhavnogo upravlinnya*, no. 1 (56), pp. 1–8.
11. Smit A. (2018) *Doslidzhennya pro prirodu ta prichiny dobrobutu natsiy* [Research on the nature and causes of the well-being of nations] pereklad z angl. O. Vasilev, M. Mezhevikina, A. Malivskiy Kyiv: Nash format. (in Ukrainian)
12. Ostashko T.O. (2004) *Rinkova transformatsiya agrarnogo sektora* [Market transformation of the agricultural sector]. Kyiv: FenIks. (in Ukrainian)
13. Rudenko M.D. (1998) *Energiya progresu: Narisi z fizichnoyi ekonomiyi* [Energy of Progress: Essays on Physical Economy] Kyiv: Molod. (in Ukrainian)
14. *Finansovo-ekonomichnyi slovník* [Financial and economic dictionary] (2018) Yunin O. S., Kruglova O. O., Saveleva M. O. ta In. Dnipro: Vidavets Bila K.O. (in Ukrainian)
15. *Formuvannya ta rozvitok pidpriemstv agropromislovogo virobnitstva* [Formation and development of agro-industrial enterprises] (1999) / za red. P.T.Sabluka. Kiiiv. IAE UAAN. (in Ukrainian)
16. Fridman M., Hayek F. (1990) *O svobode* [About freedom] za red. A. Babicha. Minsk. Polifakt referendum.
17. Hudoliy L.M. (1998) *Ekonomichnyi mehanizm formuvannya ta funktsionuvannya rinku zerna v Ukraini* [Economic mechanism of formation and functioning of the grain market in Ukraine]. Kyiv: IAE UAAN. (in Ukrainian)

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА ЗЕРНА

Аннотация. В статье рассмотрена эволюция научных взглядов по исследованию рынка зерна, уточнена его экономическая сущность, раскрыта основная задача, функции, определены критерии классификации рынка зерна и основные его характеристики, определены составляющие рынка зерна и его организационно-функциональная структура, выявлены ключевые особенности и необходимые условия его эффективного функционирования в условиях вызовов и запросов современности. В частности, отмечено, что необходимыми условиями эффективного функционирования рынка зерна следует считать: формирование системы государственного регулирования и действенной поддержки производства зерна; стимулирование инновационных технологий; развитие информационного обеспечения участников рынка зерна на основе диджитализации всех процессов, внедрение системы электронной коммерции и электронной логистики; совершенствование цепей товарного транзита зерна.

Ключевые слова: рынок зерна, зернопроизводство, составляющие рынка зерна, особенности функционирования рынка зерна, рыночная инфраструктура, государственное регулирование.

ECONOMIC ESSENCE AND FEATURES OF GRAIN MARKET FUNCTIONING

Summary. The article considers the evolution of scientific views on grain market research, clarifies its economic essence, reveals the main tasks, functions, defines the criteria for classification of the grain market and its main characteristics, outlines the components of the grain market and its organizational and functional structure, identifies key features and conditions. effective response to today's challenges and demands. In particular, in the structure of the grain market there are four functional areas: 1) the sphere of production, which covers a set of agricultural formations, processing enterprises, elevators, transport organizations, financial and credit, leasing, insurance companies, which are technologically, economically or financially interconnected; 2) the sphere of sales and trade, which covers a set of agricultural exchanges, wholesale, retail, export trade institutions; 3) the scope of state regulation, which covers a set of regulations, institutions and government agencies that use socio-economic and administrative levers and methods to influence the functioning of the grain market; 4) information and service sphere, which covers a set of institutions and organizations that contribute to the functioning and development of the grain market. It is indicated that the necessary conditions for the effective functioning of the grain market should be considered: the formation of the necessary stable and favorable regulatory framework; formation of the system of state regulation and effective support of grain production through the mechanisms of balanced pricing policy, development of agricultural insurance, favorable fiscal, customs, credit, investment policy; stimulation of innovative technologies for growing grain and seeds; ensuring the development of the stock and stock market; promoting the development of production, market and ancillary infrastructure of the grain market; development of information support for grain market participants on the basis of digitalization of all processes, introduction of e-commerce and e-logistics; improvement of grain commodity transit chains; ensuring the optimal ratio of growing food and feed grain; zonal specialization and concentration of grain production.

Key words: grain market, grain production, components of grain market, peculiarities of grain market functioning, market infrastructure, state regulation.